

# PEDAGOG SZKOLNY – JEGO KSZTAŁCENIE I ROLA W PROCESIE ODDZIAŁYWAŃ WYCHOWAWCZYCH

## THE SCHOOL EDUCATOR - HIS EDUCATION AND PART IN THE PROCESS OF EDUCATIONAL INFLUENCES

**Marek Borowski**

Szkoła Wyższa im Pawła Włodkowica  
w Płocku  
Filia w Wyszkowie

**Abstract:** *This paper presents the difficult tasks that are associated with work school counselor in a changing environment with particular emphasis on the life of corruption of youth. His education and general preparation in terms of both pedagogical and personality becomes a challenge to the current system of education. The article is a attempt to show problematic issues related to the role, tasks and training of school teachers for the purpose and tasks attributed to them*

**Keywords:** *educator, social pedagogy, social environment, social influence*

### **Wprowadzenie**

Obraz, jaki budujemy w świadomości innych za pośrednictwem naszych reakcji i sposobów komunikacji werbalnej i niewerbalnej, rzutuje na nasze relacje z nimi. Spostrzeganie społeczne nie jest wolne od różnego rodzaju błędów, uproszczeń, stereotypów, ale nie wolno nam zaniedbać tego, na co my sami mamy wpływ. Wizerunek należy do tych zasobów osobistych jednostki, który w relacjach społecznych decyduje często o ich jakości. Cały system szkolny to splot relacji, które zachodzą na różnych poziomach, w różnych kierunkach między wszystkimi uczestnikami społeczności. Pedagog szkolny jest częścią tego systemu, współtworzy tę sieć relacji, wpływa na jej zasięg i jakość poprzez swoje kompetencje zawodowe i osobiste [1].

Pedagog szkolny to stanowisko nauczyciela powołanego do sprawowania opieki wychowawczej nad młodzieżą w szkole i poza szkołą, oraz do koordynowania współpracy szkoły z domem rodzinnym dziecka. W Polsce to stanowisko wprowadzone zostało w 1975 roku. Do szczególnych zadań pedagoga szkolnego

należą między innymi: dokonywanie okresowej oceny sytuacji wychowawczej w szkole, udzielanie uczniom pomocy w wyborze kierunku dalszej nauki i zawodu, koordynowanie pracy zespołu badającego dojrzałość szkolną, udzielanie rodzicom porad wychowawczych, pomoc nauczycielom w rozwiązywaniu trudności wychowawczych, organizowanie pomocy w likwidowaniu niepowodzeń szkolnych oraz zaburzeń rozwojowych, organizowanie opieki nad dziećmi zaniedbanymi i opuszczonymi [2].

### **Wzór osobowy pedagoga szkolnego**

Na samym początku powinniśmy się zastanowić, czego oczekujemy od pedagoga. Czego oczekują uczniowie, rodzice, nauczyciele i dyrektor? Jakie cechy osobowościowe powinien posiadać pedagog, aby zdobył zaufanie wśród społeczności szkolnej? Oprócz kwalifikacji pedagogicznych i merytorycznych cechy osobowości pedagoga szkolnego w decydujący sposób wpływają na sukces jego oddziaływań w szkole.

Role, jakie pełni pedagog w szkole, są bardzo zróżnicowane: od „strażnika”, „człowieka do wszystkiego” po „trzeciego dyrektora”. Wynika to po części z braku dookreślenia roli pedagoga szkolnego, a wielokrotnie z braku zrozumienia, po co jest taka osoba w szkole. Wyznacznikiem roli pedagoga jest poczucie odpowiedzialności zawodowej, rozumianej jako rodzaj świadomości, zawierającej się w wiedzy o powinnościach wobec otaczającej rzeczywistości. Istnieje co najmniej kilka rodzajów odpowiedzialności (prawna, cywilna, społeczna, moralna), które są mocno osadzone w roli zawodowej pedagoga szkolnego. Budując własny wizerunek, musi on mieć na uwadze zarówno zakres, jak i treść własnej odpowiedzialności. Odpowiedzialność to relacja między działaniem człowieka a rezultatem tego działania, ze szczególnym uwzględnieniem jego skutków [1].

Pedagoga szkolnego powinny cechować przymioty pozwalające mu łatwo nawiązywać kontakty z uczniami i zdobywać ich zaufanie. Poprzez akceptowanie siebie i innych pedagog szkolny daje sygnał uczniom, że jest osobą wiarygodną, przyjaźnie nastawioną do siebie, a więc i do innych. Uśmiech, spokojny głos, mimika twarzy i różnorodny przekaz niewerbalny zaskarbiają pedagogowi zaufanie uczniów. Wszyscy ludzie, a dzieci szczególnie, dobrze czują się w towarzystwie ludzi zrównoważonych, zdecydowanych, których towarzystwo stwarza poczucie bezpieczeństwa. Pamiętać należy, że najczęstszy kontakt z pedagogiem szkolnym mają uczniowie sprawiający problemy wychowawcze, pochodzący z rodzin patologicznych, gdzie często oprócz niezaradności rodziców powszechna jest bieda i przemoc. Takie dzieci w szczególności wymagają kontaktów z osobami reprezentującymi pozytywne wzorce i budzącymi zaufanie. Wszelkie kontakty z uczniami muszą być oparte na ogromnym wyczuciu psychologii i pedagogiki, w oparciu o bogatą, wrażliwą osobowość pedagoga [1].

Nieodzowną jej składową jest mądrość, która zawiera się w:

- umiejętności kontrolowania swojej impulsywności;
- otwartości na pomysły;

- umiejętności badania problemów i współpracy z innymi przy ich rozwiązywaniu;
- umiejętność słuchania;
- podchodzenie do problemów z różnych perspektyw;
- zdolność do przenoszenia pomysłów i doświadczeń z jednej sytuacji na drugą.

Takt i powaga w nawiązywaniu bliższych kontaktów nie tylko z uczniami, ale także z rodzicami i nauczycielami, gwarantuje osiągnięcie założonych celów w pracy pedagoga. Każdy pedagog powinien potrafić utrzymać dyscyplinę w pracy z uczniami. Określenie to dotyczy nie tylko utrzymania porządku podczas zajęć, ale też dyscypliny w organizacji własnej pracy i konsekwencji w realizowaniu określonego planu pracy pedagogicznej. Pedagog szkolny to osoba, która wielokrotnie bywa koordynatorem wielu działań, musi organizować rozmaite spotkania, kontaktować się z wieloma osobami, instytucjami i zabiegać o różne formy pomocy dla uczniów. Wiele dzieci trafiających pod opiekę pedagoga szkolnego to dzieci z problemami, których zdiagnozowanie i rozwiązywanie zależy od wiedzy i umiejętności pedagoga, często wyniesionych ze studiów i popartych doświadczeniem w pracy. Pedagog powinien mieć wiedzę i umiejętności niezbędne do prowadzenia szkoleń dla rodziców i nauczycieli, prowadzenia terapii i mediacji. Na dowód sprawnego prowadzenia swojej pracy pedagog szkolny musi rzetelnie dokumentować swoje działania [2].

Umiejętność rozumienia ludzi i radzenia sobie z nimi jest następstwem mądrego postępowania w kontaktach społecznych. Zdolność do postrzegania emocji własnych i cudzych, rozumienie tych emocji, słabych i mocnych stron swoich i cudzych – te cechy inteligencji emocjonalnej nierozzerwalnie łączą się z cechami pożądanymi u pedagogów szkolnych. Informacje pozyskane tą drogą przez pedagoga szkolnego posłużą mu do kierowania własnym myśleniem i działaniem. Również przewidywanie emocji ucznia przez pedagoga pozwoli na skuteczną pracę i skuteczne zmiany na lepsze dzieci nie radzących sobie w sytuacjach rodzinnych i szkolnych.

Inteligencja emocjonalna pozwala pedagogom lepiej radzić sobie z wymogami i naciskami środowiska. Z drugiej strony dzieci i młodzież w kontakcie z pedagogiem mogą uczyć się nabywać umiejętności unikania zagrożeń związanych z emocjami, z nietrafnym rozpoznawaniem emocji. Problemy wieku dorastania, niepowodzenia szkolne, brak wiary w siebie, zawody miłosne – na konsekwencje tych trudności narażeni są młodzi ludzie w wieku szkolnym. Mądry, inteligentny emocjonalnie pedagog, pomaga radzić sobie skutecznie w tych sytuacjach.

Spośród wymienionych cech najistotniejsze w pracy pedagoga to osobowość, wiedza i umiejętności nabywane wraz z wiedzą w toku różnych praktyk, a także systematycznie gromadzone doświadczenia. Niezbędny w pracy pedagoga jest zawsze zapał i twórczy entuzjazm. Pedagog szkolny o pisanej wcześniej osobowości, przy wykorzystaniu niezbędnych pomocy dydaktycznych i technicznych, może w odpowiedni i skuteczny sposób oddziaływać na dzieci i młodzież.

Obserwując środowisko szkolne przez ostatnie 5 lat, mogę stwierdzić, że cechy osobowościowe pedagoga decydują również o poziomie jego kwalifikacji pedagogicznych. Człowiek sumienny, odpowiedzialny, empatyczny, będzie dążył do zdobycia solidnego wykształcenia i umiejętności do pracy na stanowisku pedagoga. Ludzie, którzy wybierają ten zawód, kierując się motywem pomagania innym, trwają na tym stanowisku w zgodzie z dobrem placówki, w której realizują się zawodowo. W wielu szkołach gabinet pedagoga umieszczony jest niedaleko wejścia do szkoły, aby jak najwięcej osób skierowało swoją uwagę na bardzo ważne w życiu tej placówki miejsce. Jest to znakomity sposób na promocję szkoły i dobrego pedagoga.

### **Zadania pedagoga szkolnego wynikające ze specyfiki szkoły i środowiska lokalnego**

Pierwsi pedagodzy szkolni zostali zatrudnieni blisko trzydzieści lat temu. Początkowo musieli radzić sobie sami, konstruowali plany pracy, podejmowali trudne zadania zgodnie z potrzebami szkoły i z własnym wyczuciem. Samodzielnie poszukiwali własnych form i metod pracy. Wraz z rosnącą liczbą pedagogów ukazywały się ujednoczone wytyczne regulujące organizację pracy, zakres czynności jakie musi wykonywać pedagog oraz prowadzenie dokumentacji potrzebnej w pracy. Na skutek przemian obowiązujące koncepcje ulegały zmianie. Z niektórych zadań zrezygnowano, inne traktowano w sposób dowolny, jeszcze inne podlegały poszerzeniu. Zaczęto odstępować od ujednoczonych wymagań zgodnie z praktyką zmieniającej się wokół nas rzeczywistości. Funkcjonowanie pedagogów szkolnych w ramach systemu oświaty regulują rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej [3].

W praktyce wykształciły się zróżnicowane koncepcje wykonywania funkcji pedagoga [2]. Są to:

1. Koncepcja pracy ukierunkowana na przeciwdziałanie niepowodzeniom szkolnym, uwypuklająca pracę dydaktyczno-wyrównawczą, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne i wszelką pomoc w zakresie skutecznego realizowania programu szkolnego. Pedagog o tym nastawieniu uczestniczy w tworzeniu systemu pomocy w nauce i stara się ściśle współpracować z poradnią psychologiczno-pedagogiczną w zakresie diagnozy niepowodzeń szkolnych. Pedagog pomaga również uruchomić pomoc koleżeńską dla uczniów klas starszych i sam aktywnie włącza się do pracy wyrównawczej i kompensacyjno-korekcyjnej, prowadząc małe zespoły dzieci ze szczególnymi trudnościami w nauce. Według tej koncepcji pracy, pedagog pełni główną rolę w podnoszeniu poziomu terapii pedagogicznej w szkole, organizując dodatkowe zajęcia i konsultacje z nauczycielami. Czuwa, aby nauczyciele chociaż częściowo likwidowali braki, i sam stara się udzielać pomocy w nauce uczniom klas starszych. W wyjątkowych przypadkach pedagog szuka im zastępczych form ukończenia szkoły, gdzie wymagania są mniejsze

- i połączone z przygotowaniem do pracy. Pedagog stale doskonali się i w swojej pracy stara się upowszechniać nowoczesne metody i pomoce.
2. Koncepcja pracy uwypuklająca działalność interwencyjną, środowiskową i socjalną. Przy takim ukierunkowaniu na pomoc pedagog przede wszystkim załatwia w szkole wiele spraw związanych z sytuacją bytową, wychowawczą i społeczną swoich podopiecznych, aranżując w tym celu spotkania z rodzicami, zarówno w szkole, jak i w domu. Pedagog bada warunki nauki dziecka w domu, interesuje się, czy dziecko jest właściwie odżywiane a w domu jest właściwa atmosfera wychowawcza. Bada, jaki jest stosunek rodziców do dziecka, a dziecka do rodziców. Stara się doradzać rodzicom, jak postępować z trudnym dzieckiem, jak lepiej i skuteczniej wpływać na jego wychowanie i rozwój. Zabiega o środki materialne na pomoc swoim podopiecznym, organizuje dopłaty do dożywiania, szuka tanich miejsc na koloniach i obozach dla swoich wychowanków i stara się o dofinansowanie wszelkich świadczeń socjalnych. W tym celu aktywnie współpracuje z instytucjami i organizacjami, które służą pomocy dziecku i rodzinie, utrzymuje ścisłe kontakty z sądem rodzinnym i policją, oraz z wszelkimi możliwymi placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, profilaktyczno-leczniczymi i resocjalizacyjnymi.
  3. Koncepcja pracy polegająca na przyjmowaniu roli koordynatora i mediatora w sprawach związanych z nauką i wychowaniem, organizowanie masowej działalności profilaktycznej i terapeutycznej. Dokonując wyboru takiego sposobu pracy, pedagog szkolny nastawia się na szybkie ujawnienie i rozpoznanie sytuacji zagrażających dziecku w prawidłowym rozwoju, tkwiących w samym uczniu, jego rodzinie czy wynikających z zaburzeń kontaktów rówieśniczych – stawia diagnozę i organizuje wstępną pomoc. Pedagog koordynuje całość zabiegów społeczno-wychowawczych, w niektórych przypadkach sam podejmuje działania, a w innych jest tylko koordynatorem całości poczynań zespołu ludzi. Pedagog szkolny, decydując się na taki model pracy, musi też inicjować i sam wprowadzać w życie nowoczesne metody profilaktyki masowej. W szczególności profilaktyki uzależnień i AIDS, warsztatowe metody wychowania prorodzinnego i seksualnego, przeciwdziałania wszelkim zjawiskom patologii społecznej [2].

Te trzy podstawowe koncepcje mogą w praktyce występować w rozmaitych wariantach i kombinacjach. Podstawowe grupy zadań ulegają wtedy przemieszczaniu i wzajemnemu przenikaniu. Najczęściej spotyka się w pracy pedagoga szkolnego wariant uniwersalny. Oznacza to, że pedagog szkolny zajmuje się wszystkim, ale za to w ograniczonym zakresie. W konsekwencji tego pedagog szkolny pomaga niektórym uczniom w nauce, wobec innych interweniuje w środowisku, a przy tym

proceedi działalność profilaktyczną i psychoedukacyjną. Pedagog szkolny o takim nastawieniu zajmuje się praktycznie każdą trudną sprawą szkolną.

Ostateczny przydział zadań dla pedagoga szkolnego ustala dyrektor szkoły kierując się Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach [3]. Ponadto o przydziale zadań, jakie ma wykonywać pedagog szkolny, decydują potrzeby szkoły, uczniów i nauczycieli, uwarunkowania środowiskowe i predyspozycje samego pedagoga.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu ujmuje głównie kierunki pracy i zakres współdziałania z instytucjami i organizacjami oraz z osobami współwychowującymi – rodzicami i nauczycielami [3]. W myśl tego dokumentu we wszystkich przydziałach czynności pedagogów szkolnych powinny znaleźć się następujące zadania:

- rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowanie przyczyn niepowodzeń szkolnych (bardzo ważne zadanie w odniesieniu do dalszej pracy z dzieckiem w szkole i poza nią);
- określanie form i sposobów udzielania uczniom, w tym uczniom z wybitnymi uzdolnieniami, pomocy psychologiczno-pedagogicznej, odpowiednio do rozpoznanych potrzeb;
- organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli;
- podejmowanie działań wychowawczych i profilaktycznych wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki, o którym mowa w odrębnych przepisach, w stosunku do uczniów, z udziałem rodziców i nauczycieli;
- wspieranie działań wychowawczych i opiekuńczych nauczycieli, wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki;
- planowanie i koordynowanie zadań realizowanych przez szkołę na rzecz uczniów, rodziców i nauczycieli w zakresie wyboru przez uczniów kierunku kształcenia i zawodu, w przypadku gdy w szkole nie jest zatrudniony doradca zawodowy (zadanie istotne szczególnie w przypadku szkół wiejskich, gdzie uczniowie mają niewiele okazji do poznania i wyboru kierunku kształcenia odpowiadającego ich możliwościom i zainteresowaniom);
- działania na rzecz zorganizowania opieki i pomocy materialnej uczniom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej (uczniów wymagających pomocy materialnej i opieki jest coraz więcej, szczególnie w środowiskach wiejskich).

Zadania te należy realizować przy współpracy z rodzicami, nauczycielami i innymi pracownikami przedszkola, szkoły lub placówki, a także poradniami psycho-

logiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, innymi szkołami i podmiotami działającymi na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny [2].

Na czym polega pomoc psychologiczno-pedagogiczna?

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest szczególnym rodzajem wzajemnego oddziaływania osoby pomagającej i wspomaganiej. W systemie oświaty pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest w przedszkolach, szkołach, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i placówkach. Korzystać z niej mogą uczniowie, wychowankowie i ich rodzice, a także, w pewnym stopniu, nauczyciele. Polega ona, najogólniej mówiąc, na wspieraniu w rozwiązywaniu problemów związanych z rozwojem dzieci i młodzieży oraz ich edukacją i wychowaniem [4].

Proces wspomaganie obejmuje następujące po sobie trzy etapy:

- diagnozę problemu;
- ustalenie programu pomocy zmierzającego do rozwiązania problemu;
- realizację propozycji naprawczych.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna zakłada wykorzystanie interdyscyplinarnej wiedzy dotyczącej człowieka, a więc psychologicznej, pedagogicznej, a także lingwistycznej, logopedycznej, medycznej, prawnej, socjologicznej. Wiedza ta służy wszechstronnemu rozpoznaniu sytuacji problemowej i udzieleniu adekwatnej pomocy. Profesjonalną pomoc psychologiczno-pedagogiczną świadczą osoby, które ukończyły studia z zakresu psychologii, pedagogiki, logopedii, socjologii, rehabilitacji i resocjalizacji, zatrudnione w różnych resortowych instytucjach oraz organizacjach pozarządowych [4].

W oświacie działania pomocowe podejmowane są przez:

- nauczycieli i wychowawców – wspierających ucznia w rozwoju i udzielających mu pomocy w przypadku trudności w nauce;
- psychologów i pedagogów zatrudnionych w przedszkolach, szkołach, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i placówkach – wspierających wychowawcze działania nauczycieli i rodziców, organizujących oraz wdrażających rozmaite formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, podejmujących sprawy;
- logopedów zatrudnionych w przedszkolach, szkołach, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i placówkach prowadzących diagnozę oraz terapię dzieci i młodzieży z zaburzeniami mowy;
- innych specjalistów, jak na przykład doradców zawodowych, lekarzy czy pracowników socjalnych, zatrudnionych w poradniach.

Wymienieni wyżej specjaliści organizują i prowadzą na terenie szkół, przedszkoli i poradni psychologiczno-pedagogicznych różne formy pomocy, takie jak:

- wspomaganie wychowawczej funkcji rodziny;
- terapię zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych;
- profilaktykę problemów dzieci i młodzieży;
- wspomaganie efektywności uczenia się;
- rozwijanie umiejętności związanych z komunikacją społeczną;
- prowadzenie edukacji prozdrowotnej;

- zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze;
- zajęcia specjalistyczne: korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia o charakterze terapeutycznym;
- klasy terapeutyczne;
- klasy wyrównawcze;
- zajęcia psychoedukacyjne dla uczniów i rodziców;
- porady, konsultacje dla rodziców i nauczycieli;
- porady dla uczniów [4].

Ponadto specjaliści z poradni psychologiczno-pedagogicznych udzielają specjalistycznej pomocy dzieciom, nauczycielom i rodzicom poprzez działania diagnostyczne, doradcze, terapeutyczne, profilaktyczne i edukacyjne – świadczą również takie specyficzne dla poradnictwa formy pomocy, jak: zajęcia pokazowe, mediacje, grupy wsparcia, warsztaty, szkolenia, superwizje, konsultacje, porady, instruktaże, pomoc merytoryczną, pogadanki, seminaria [4].

Podsumowując, można zaznaczyć kilka najważniejszych aspektów w pracy pedagoga szkolnego. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna, jaką zajmuje się pedagog szkolny, polega w szczególności na:

- 1) diagnozowaniu środowiska ucznia;
- 2) rozpoznawaniu potencjalnych możliwości oraz indywidualnych potrzeb ucznia i ich zaspokajaniu;
- 3) rozpoznawaniu przyczyn trudności w nauce i niepowodzeń szkolnych;
- 4) wspieraniu ucznia z wybitnymi uzdolnieniami;
- 5) organizowaniu różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 6) podejmowaniu działań wychowawczych i profilaktycznych wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki, oraz wspieraniu nauczycieli w tym zakresie;
- 7) prowadzeniu edukacji prozdrowotnej i promocji zdrowia wśród uczniów, nauczycieli i rodziców;
- 8) wspieraniu uczniów, metodami aktywnymi, w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowania kariery zawodowej oraz udzielanie informacji w tym zakresie;
- 9) wspieraniu nauczycieli w organizowaniu wewnątrzszkolnego systemu doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu;
- 10) wspieraniu nauczycieli i rodziców w działaniach wyrównujących szanse edukacyjne ucznia;
- 11) udzielaniu nauczycielom pomocy w dostosowaniu wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych przez nich programów nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom;



- 12) wspieraniu rodziców i nauczycieli w rozwiązywaniu problemów wychowawczych;
- 13) umożliwianiu rozwijania umiejętności wychowawczych rodziców i nauczycieli;
- 14) podejmowaniu działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych.

Ponadto rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu obliuguje pedagoga szkolnego do współorganizowania zajęć dydaktycznych prowadzonych przez nauczycieli nauczania specjalnego dla uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych oraz do udzielania różnych form pomocy psychologicznej i pedagogicznej uczniom realizującym indywidualny program nauki lub tok nauki [3]. Dwa ostatnie zadania dotyczą szkół, w których wymienione formy nauczania występują. Natomiast bezwzględnie wszyscy pedagodzy powinni zwracać szczególną uwagę na przestrzeganie przez szkołę lub placówkę postanowień zawartych w „Konwencji o Prawach Dziecka” [5].

Pomocne w pracy pedagoga szkolnego mogą i powinny być wytyczne w sprawie pracy nauczyciela – pedagoga szkolnego [4]. Wytyczne te ujmują szczegółowe zadania pedagoga szkolnego w zakresie zadań ogólnowychowawczych, profilaktyki wychowawczej, pracy korekcyjno-wychowawczej, indywidualnej opieki pedagogiczno-psychologicznej oraz pomocy materialnej. Pedagodzy szkolni w swych planach pracy wychowawczej uwzględniają dbanie o realizację obowiązku szkolnego przez uczniów. Frekwencja szkolna w sposób istotny wpływa na opanowanie przez ucznia podstawy programowej, a może również być podstawą do nieklasyfikowania ucznia [6].

W swoich planach pracy pedagodzy zawierają rozpoznawanie trudności wychowawczych i dydaktycznych uczniów i roztaczanie opieki nad uczniami trudnymi, niedostosowanymi społecznie, zagrożonymi negatywnym działaniem środowiska. W celu realizacji tych zadań podejmują działania zapobiegające niedostosowaniu uczniów poprzez wykrywanie niekorzystnych zachowań i zmian rozwojowych i negatywnych czynników wychowawczych w środowisku lokalnym uczniów. Jest to możliwe dzięki systematycznym konsultacjom z wychowawcami klas uczniów przejawiających różnorakie zaburzenia i natychmiastowe podejmowanie wszelkich działań o charakterze interwencyjnym. Ważna jest też praca indywidualna z uczniem trudnym, zagrożonym i niedostosowanym społecznie. Przynosi ona spodziewane efekty, jeśli jest poprzedzona rzetelną diagnozą i współpracą z rodzicami poprzez kontakty z domem rodzinnym ucznia. Rodzice muszą być zaangażowani w ten proces, powinni brać udział w spotkaniach z pedagogiem, bywać na wywiadówkach i spotkaniach indywidualnych.

Pedagog w swoim planie pracy uwzględnia współpracę z organami szkoły – dyrektorem, radą pedagogiczną, radą rodziców i samorządem szkolnym. Powinien też uwzględnić współpracę z instytucjami wspomagającymi, z metodykiem pedagogów szkolnych, współpracę z innymi pedagogami. Istotnym elementem planu

pracy jest branie czynnego udziału w szkoleniach i warsztatach oraz dbałość o dokumentację.

Główną formą pracy pedagoga szkolnego jest więc poradnictwo. Dotyczy ono nauczycieli, dzieci i rodziców i polega na pomocy w rozwiązywaniu aktualnych problemów powstających w codziennej pracy z uczniami w szkole.

W dzisiejszych czasach wzrasta zainteresowanie sposobami skutecznej resocjalizacji dzieci i młodzieży. Ma to głównie wpływ na to, że obecnie dzisiejsza młodzież sprawia więcej problemów wychowawczych, jest „trudniejsza” niż dawniej. Co tak naprawdę jest przyczyną zachowań odbiegających od norm społecznych? W jakim stopniu za zachowania „złe” jest odpowiedzialna rodzina, środowisko rówieśnicze czy szkoła? Czy dziecko, które pochodzi z patologicznej rodziny, może normalnie funkcjonować w środowisku szkolnym?

Pedagogika resocjalizacyjna, podobnie jak pedagogika w ogóle, jest taka jak ludzie, którzy ją uprawiają. Rzeczywistość resocjalizacyjna jest poniekąd odzwierciedleniem teorii pedagogicznej, jest bowiem kreowana przez ludzi o określonych przekonaniach, decydujących o tym, co i w jaki sposób jest urzeczywistniane. Ideologia pedagogiczna może być dla praktykującego pedagoga ważniejsza nawet od jego wiedzy, także metodycznej. Decyduje ona, jak pedagog będzie rozumiał i oceniał skuteczność swoich poczynań. Kim jest współczesny pedagog resocjalizacyjny, jakie ma przekonania pedagogiczne, w co wierzy, jakie sobie stawia cele? Przekonania pedagogiczne osób zajmujących się resocjalizacją wynikają już ze sposobu i zakresu identyfikowania się z dyscypliną naukową, której są adeptami. Pedagogika resocjalizacyjna jest po pierwsze, pedagogiką, czyli nauką o wychowaniu i kształceniu, odnoszoną w tym przypadku do osób będących w konflikcie ze społeczeństwem [7]. Resocjalizowanie jest w istocie działalnością pedagogiczną, a zajmujące się nią osoby są w pierwszym rzędzie pedagogami. Te proste z pozoru prawdy niosą tak ważne konsekwencje, jak ta, że do odpowiedzialnego zajmowania się resocjalizowaniem potrzebne jest pedagogiczne wykształcenie o specjalności resocjalizacyjnej. Kluczowy z punktu widzenia oceny skuteczności resocjalizacji jest termin „korzystna zmiana”. Od sposobu odpowiedzi na pytanie, czego owa zmiana dotyczy, możemy rozpoznać, z jaką orientacją mamy do czynienia. Jeśli korzystna zmiana będzie zawężana do kategorii związanych z zachowaniem, takich, jak np. respektowanie prawa, a dokładniej – zachowywanie się w sposób nienaruszający go, wówczas posługujemy się typowo prawnym kryterium skuteczności, jakim jest brak powrotu do przestępstwa. Pedagogika resocjalizacyjna eksponuje korzystne zmiany w zakresie osobowości jako pierwszoplanowe, zaś zmiany w zachowaniu traktuje jako pochodne zmian przeobrażeń w obrębie osobowości. Akcent na osobowość wyróżnia podejście pedagogiczne tak w podejmowaniu istoty resocjalizacji, jak i mierzeniu jej skuteczności. Obszar korzystnych zmian nie da się ograniczyć do sfery zachowania. Można bowiem udawać poprawę i przez jakiś czas powstrzymać się od naruszania norm, a przestępstwa dokonać w odpowiednim momencie. Ponadto oddziaływania resocjalizacyjne ukierunkowane są przeciwieństwo nie tylko na zmianę zachowań, lecz także,

i to w większym stopniu, na zmianę postaw, korygowanie systemu wartości czy zmianę obrazu własnej osoby [7]. Zachowanie się jest wtórne do zmian, jakie chcemy wywołać w postawach i systemie wartości dzieci i młodzieży. Rolą pedagoga jest dokonanie takiej zmiany, co wiąże się z długą pracą z dzieckiem popartą trafnym diagnozowaniem i stosowaniem odpowiednich metod pracy. Zdobywanie zaufania przez pedagoga jest najważniejszą i pierwszoplanową kwestią, ponieważ bez tego wszelkie efekty pracy będą jedynie powierzchowne. Dziecko nieufne nie zrozumie motywów działania pedagoga, nie będzie współpracowało i dążyło do zmiany zachowań, a problem pozostanie nierozwiązany, a co gorsza, może zostać przesłonięty pozorną zmianą zachowań i postaw dzieci.

## **Podsumowanie**

W procesie resocjalizacji w sposób szczególny zaznacza się wpływ cech osobowościowych pedagoga. Jego wiedza merytoryczna jest niezmiernie ważna, ale to, jak on tę wiedzę w procesie resocjalizacji wykorzysta, zależy tylko od jego dyspozycji osobowościowych.

Od pierwszych chwil po zdiagnozowaniu problemu do całego procesu resocjalizacji, do skutków tej resocjalizacji włącznie, zadaniem pedagoga jest doprowadzić do pozytywnej zmiany w myśleniu i zachowaniu swoich podopiecznych. Częste spotkania z rodzicami, szczerze rozmowy, budowanie zaufania, wspierają proces resocjalizacji. Środowisko domowe powinno wspólnie z pedagogiem oddziaływać na dziecko. Jednak nie w każdym domu czekają na dziecko wyrozumiali rodzice, nie każde dziecko ma tych rodziców. Przeważnie problemy dotyczą rodzin trudnych, gdzie proces resocjalizacji musi przebiegać w oderwaniu od środowiska domowego, aby mógł być skuteczny. Pedagog zdany jest wówczas jedynie na swoją wiedzę i umiejętności. Stworzenie atmosfery zaufania i systematyczna praca doprowadza często do pełnego sukcesu – dziecko pokonuje swoje słabości, przyjmuje inny system wartości, postrzega świat oczami optymisty i buduje mocne poczucie swojej wartości. Taka jest właśnie rola pedagoga szkolnego w procesie resocjalizacji, gdzie wartością najwyższą jest dobro dziecka.

## **BIBLIOGRAFIA**

### **REFERENCES**

- [1] Rokicka B., „*Poradnik pedagoga szkolnego*”, Wydawnictwo RABBE, Warszawa 2009.
- [2] *Materiały szkoleniowe*, Studio Edukacyjne Eko-Tur, Niepubliczna Placówka Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2006.
- [3] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r.
- [4] *Biblioteczka Reformy*, Ministerstwo Edukacji Narodowej „O pomocy psychologiczno-pedagogicznej”, Warszawa 2001.

- [5] *Konwencja o Prawach Dziecka*, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r., Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 1673.
- [6] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. Nr 83, poz. 562 i Nr 130, poz. 906 oraz z 2008 r. Nr 3, poz. 9).
- [7] Bartkiewicz Z., Węgliński A., *Skuteczna resocjalizacja*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008.